

קורסים 2021-2022

היסטוריה כללית

דס, גזע ודמעות: שבתי הטכנולוגיה ושקרי האידיאולוגיה באירופה, 1900-1960

ד"ר טייכר אמיר

התרגיל יעסוק בסוף המאה התשע-עשרה ובמחצית הראשונה של המאה העשרים, תוך מתן דגש לשינויים בטכנולוגיה, במדע וברפואה, למלחמת העולם הראשונה, למהפכה הקומוניסטית ולסטליניזם, לעליית הפאשיזם, לנאציזם, ולבסוף לעיצוב המחודש של אירופה אחרי מלחמת העולם השנייה. נלמד לנתח מגוון של מקורות, לקרוא מאמרים, לחפש חומרים ולבחון באופן ביקורתי טענות היסטוריות. לתשומת לבכם, השתתפות בשיעור מחייבת נוכחות, קריאה מרובה והשתתפות פעילה בדיונים.

גישות בחקר הנאציזם: קולוניאליזם, מודרניות וגזע

ד"ר טייכר אמיר

נקרא יחד חומרים מחקריים הנוגעים לנאציזם (לתנועה הנאצית, למדינה הנאצית, לאידיאולוגיה הנאצית) ובפרט כאלה הבוחנים את הקשר בין נאציזם לקולוניאליזם, את הפרויקט הנאצי במזרח אירופה, את את סוגיית המודרניות של התופעה הנאצית, ואת מקומה של המחשבה המדעית/ביולוגית בגזענות הנאצית.

מחנות שבויים, מחנות ריכוז, מחנות עבודה - עולם המחנות במחצית הראשונה של המאה ה-

20

פרופ' רחמימוב איריס

כליאת אנשים במחנות - מתחמים מפוקחים המתנהלים מחוץ למערכת העונשין הסדירה - החלה לפני המאה העשרים. ואולם, מסוף המאה התשע-עשרה ובמהלך המאה העשרים רווח מאוד השימוש במתחמי מעצר שכאלה. שבויים, קבוצות מיעוט נרדפות, נתיני אויב, אסירים פוליטיים, פליטים, מהגרים מצאו את עצמן כעת ב"מחנות" מסוגים שונים, כאשר מועד שחרורם אינו ברור. עשרות מיליוני בני אדם נכלאו לתקופות ארוכות במחנות בתקופות מלחמה ובתקופות שלום. הפילוסוף האיטלקי ג'ורג'יו (אגמבן Agamben) ראה במחנה את אחד האתרים החשובים להבנת המצב האנושי המודרני, והמקום המובהק ביותר לנורמליזציה של מצבי חירום. בסמינר נבחן את התהוותם של דגמי מחנות באירופה ומחוצה לה, ונעמוד על משטרי הכליאה השונים שהתפתחו במקומות שונים ובתקופות שונות. אנו נתמקד במיוחד במחנות שבויים, בגולאגים, במחנות כליאה לנתיני אויב ובמחנות ריכוז.

היסטוריה של עם ישראל

תולדות השואה - קורס מקוון

פרופ' דרייפוס חוה

הקורס תולדות השואה, יתבסס הן על הקורס המקוון, הנמצא בפלטפורמת ה-MOOC (Massive Open Online Course) של קורסרה (Coursera) והן על שישה מפגשים שיערכו בכיתה. במהלך הסמסטר נעסוק בשנים 1933-1945 ונדון בהיבטים שונים של שואת יהודי אירופה ובכללן: התפתחות המדיניות האנטי יהודים של גרמניה הנאצית, יהודי גרמניה וסביבתם בשנות השלושים, החברות האירופאיות השונות ויחסן ליהודים בתקופת השואה, התפתחות הפתרון הסופי, ודרכי התגובה השונים של החברות היהודיות והלא יהודיות לרצח יהודי אירופה.

משפטי נירנברג והשואה

פרופ' שטאובר רוני

מטרת הקורס לדון במשפטים שניהלו בעלות הברית בשנים 1945-1949 נגד ראשי המשטר הנאצי ופושעים נאצים מדרגי הביניים. משפטים אלה ידועים בשם הכולל "משפטי נירנברג", למרות שרק חלק מהם נוהלו בנירנברג. מדובר במאות משפטים שנוהלו נגד גרמנים בשטחי הכיבוש השונים של גרמניה. נדון בשאלת הבנת ייחודיותה של השואה כפי שהשתקפה במשפטים אלה, כמו גם בתפיסה העקרונית שעמדה בבסיסה של הקטגוריה המשפטית החדשה של "פשעים נגד האנושות", בהגדרת המושג ג'נוסיד ואמנת האו"ם נגד רצח עם. כמו כן נברר את הניסיון של פעילים יהודים לפעול כדי שהשואה תתפוס מקום מרכזי רב יותר במשפטי נירנברג ונתח את יחס המעצמות לניסיונות אלה.

יחסי יהודים ופולנים במאה העשרים

פרופ' דרייפוס חוה

יחסי יהודים ופולנים הוא נושא טעון ומרכזי במחקר ובשיח הציבורי. בקורס זה נעסוק בהיבטים שונים של היחסים המורכבים שהתפתחו בין יהודים ופולנים במהלך המאה העשרים, תוך בחינת המרקם שנוצר בין האוכלוסיות השונות טרם המלחמה, במהלכה ולאחריה. בין הנושאים בהם נעסוק: מקומם של יהודי פולין בחברה הפולנית ובמוסדות המדינה, קורבניות לא שווה של יהודים ופולנים בימי מלחמת העולם השנייה, בין הצלה להסגרה, זיכרון והנצחה ועוד. במסגרת זו, נדון גם ביחסים דומים ושונים שנוצרו בתקופת השואה בין יהודים וסביבתם ברחבי אירופה. חלק מהמפגשים יתקיימו באופן מקוון ו/או כשיעורים א-סכרוניים.

שואת יהודי אירופה: בין היסטוריה לזיכרון

פרופ' דרייפוס חוה

במהלך הקורס נתעמק במתח התמידי שבין היסטוריה וזיכרון תוך התעמקות באירועים המרכזיים שהתרחשו במהלך שואת יהודי אירופה. בין הנושאים בהם נעסוק: אנטישמיות ואידאולוגיה נאצית; יהודי גרמניה בשנות השלושים; המדיניות האנטי יהודית בארצות הכיבוש השונות; החברה היהודית לנוכח בידודה בגטאות מזרח אירופה; גורל היהודים במערב אירופה, בבלקן ובצפון אפריקה; הישוב היהודי בארץ ישראל ויהודי ארצות הברית לנוכח השואה. לאורך כל הקורס נתנסה בכתיבה אקדמית, ונחתור לשיפור מיומנויות של קריאה ביקורתית וניתוח מקורות. חלק מהמפגשים יתקיימו באופן מקוון ו/או כשיעורים א-סכרוניים.

משפט אייכמן והשפעתו בארץ ובעולם

פרופ' שטאובר רוני

מטרת הקורס לדון במשפט אייכמן שהתנהל בישראל בשנים 1961-1962. נבחן את יחסה של מדינת ישראל להענשתם של פושעים נאצים בכלל ובסיבות ובנסיבות לחטיפתו של אייכמן בפרט. נברר מי החליט על החטיפה ומדוע? מה היו מטרות המשפט. נדון במאפיינים הייחודיים של המשפט, כיצד נוהל, ומה הייתה מעורבותם של גרומים פוליטיים בו. נבחן את ההשלכות המדיניות והציבוריות של המשפט בישראל ובעולם, ובעיקר בהשפעתו על תודעת השואה בארץ.

יהודים וגרמנים בעקבות השואה

פרופ' שטאובר רוני

מטרת הסמינר לדון בהיבטים שונים של המפגש בין היהודים לגרמנים בעשור הראשון שלאחר השואה. נדון תחילה ביהודים במחנות העקורים בגרמניה, במפגשיהם עם הגרמנים ובראשית. בנייתן מחדש של הקהילות היהודיות בערי גרמניה. נבחן בהמשך את תגובת היהודים למשפטי הנאצים. ולזיכרון השואה בעיקר בגרמניה המערבית. נדון במגעים מול הגרמנים מצד אחד ועם ממשלת ישראל והארגונים היהודים בעולם מן הצד האחר בנושא הפיצויים והחזרת הרכוש. כמו כן נבחן את יחסה של ישראל והעולם היהודי לבנייה מחדש של הקהילות היהודיות בגרמניה שרבים מחבריהן היו שרידי שואה מפולין.

שואה וחקרה: בין מרכז לפריפריה

פרופ' דרייפוס חוה

השואה התעצבה כתחום מחקרי במשך עשרות בשנים, ובמהלכן התמקדה בנושאים (גיאוגרפיים, כרונולוגיים ומתודולוגיים) שונים. במהלך הקורס, נכיר את המוקדים המרכזיים בהם עסק חקר השואה בעבר, תוך איתור חללים מרכזיים ופולמוסים (בעבר ובהווה). בין הנושאים שבהם נדון הוא הקשריה השונים והמשתנים של חקר השואה, מקורות כתובים וויזואליים, בין העיר והספר ועוד. כמו כן נעמוד על יסודות הכתיבה האקדמית ונשאף לשפר מיומנויות של קריאה ביקורתית וניתוח מקורות. חלק מהמפגשים יתקיימו באופן מקוון ו/או כשיעורים א-סכרוניים.

סוציולוגיה ואנתרופולוגיה

הסוציולוגיה הסביבתית של הסכסוך הישראלי-ערבי

פרופ' רבינוביץ דן

הקורס בוחן את ההקשרים הסביבתיים-חברתיים של הסכסוך הישראלי ערבי מאז סוף המאה ה 19 ועד ימינו. טענתו העיקרית היא שמרכיב היסוד של הסכסוך - התחרות הלא שוויונית בין

שתי תנועות מלאימות - הוא שקבע במידה רבה את גורלם של תהליכי עמוק סביבתיים משמעותיים: גדלי האוכלוסיות, תפרוסת היישובים, מים, אנרגיה, תחבורה, ייעור, תכנון ועוד.

פסיכולוגיה

שיפוט חברתי אוטומטי

פרופ' בר ענן יואב

שיפוט עצמי ושיפוט אחרים אלו פעולות שכיחות מאוד בקרב בני-אדם, וקשה להגזים בהערכת השפעתן על רווחתנו ורווחת הזולת. בני-אדם מסוגלים לשיפוט את עצמם ואחרים באופן אוטומטי, ללא מאמץ, ללא כוונה, ואולי אפילו ללא מודעות. בסמינר אמפירי זה, נלמד כיצד פסיכולוגים חוקרים שיפוט חברתי אוטומטי, בהקשר של גזענות, סקסיזם וערך עצמי. כמו כן, נבחן דרכים להוסיף ידע בנושא באמצעות מחקר אמפירי. את הקורס נתחיל בשבועות אחדים של מבוא למחקר על שיפוט, בדגש של שיפוט אוטומטי ושיטות עקיפות למדידת עמדות. לאחר מכן, בעזרת דוקטורנטים החוקרים את הנושא במעבדה של פרופ' בר-ענן, נציג נושאי מחקר עכשוויים במעבדה. לאחר מכן, הסטודנטים בקורס יציעו מחקר אמפירי שמטרתו להוסיף ידע באחד מנושאי המחקר שהדוקטורנטים הציגו. בסמסטר ב', הסטודנטים יכינו ויריצו את המחקר שהציעו, וינתחו את תוצאותיו. העבודה המסכמת בקורס תציג את המחקר ואת ממצאיו.

היבטים פסיכולוגיים של אי שוויון חברתי: מהמעבדה ל"עולם האמיתי"

פרופ' שנבל נורית

תיאור הקורס: מטרת הסמינר, המועבר בשיתוף עם היחידה למעורבות חברתית - תכנית מתחברים פלוס, היא לבצע מחקר אמפירי שממצאיו ישמשו ארגונים ללא מטרת רווח הפועלים למען שוויון חברתי תוך חיבור בין "השטח" ל"מעבדה". לשם כך, בתחילת הקורס נלמד על מחקר פסיכולוגי-חברתי העוסק בסוגיות של זהות חברתית, יחסים בין קבוצות, שוויון חברתי ואפליה נגד קבוצות מיעוט (על רקע נטייה מינית, מגדר, לאום, גזע, דת, לקות נפשית או פיזית וכיו"ב). בשלב השני, הסטודנטים יערכו סדרת פגישות עם נציגי ארגון חברתי על מנת להבין את צרכי הארגון ויבחרו שאלת מחקר הנובעת מהצרכים. לאחר ניסוח שאלת מחקר (למשל, איזה קמפיין הוא אפקטיבי יותר? עד כמה תוכנית התערבות מסוימת היא יעילה?), בהנחיית צוות הקורס, הסטודנטים יתכננו מחקר (ניסוי, סקר או מחקר איכותני) שיענה על אותה שאלה, יבצעו את המחקר בפועל (כלומר, יאספו נתונים אמפיריים), וינתחו את תוצאותיו. בהמשך, הסטודנטים ילמדו מיומנויות פרזנטציה, ויצגו את תוצאות המחקר בפני הכיתה ובפני נציגי הארגונים החברתיים עימם הם עבדו. לסיכום, הסטודנטים יכתבו עבודת סמינר אמפירית במבנה של מאמר מדעי (מבוא, שיטה, תוצאות, דיון, ורשימת מקורות). היקף הפעילות המעשית (כלומר, העבודה מול הארגונים) הינו כ-30 שעות פעילות.

הקונפליקט היהודי ערבי

פרופ' בר ענן יואב

קורס מיוחד המשלב התנסות ותיאוריה בהתמודדות והבנת קונפליקטים בין קבוצות תוך התייחסות ספציפית לקונפליקט הערבי-יהודי. הקבוצה תורכב מתלמידים יהודים וערבים ממחלקות שונות שיעבדו כקבוצת התנסות ולימוד. הקורס יכלול התנסות בתהליך בין קבוצת מתמשך והרצאות בנושאים הבאים: קונפליקטים בין קבוצות, שינוי עמדות וסטריאוטיפים, עיבוד אינפורמציה, תהליכים אמוציונליים וקוגניטיביים של קונפליקט. הקורס יועבר ע"י צוות מרצים מהחוג לפסיכולוגיה וצמד מנחים - יהודי וערבי מנווה שלום.

היסטוריה ופילוסופיה של המדעים

פרספקטיבות פסיכולוגיות על הנאיזם: הסברים רציונליים לתופעה היסטורית אי-רציונלית

פרופ' ברונר ז'הבי זוזה

החל משנות ה-30 של המאה הקודמת ועד היום, מומחי בריאות הנפש רבים? פסיכולוגים, פסיכואנליטיקאים ופסיכיאטרים? ניסו ועדיין מנסים להעניק הסבר מדעי לעליית המשטר הנאצי, לאמונה הפנאטית באידיאולוגיה הגזענית ולמדיניות ההשמדה ההמונית שלו. המעבר מחברה דמוקרטית ופתוחה, כפי שהייתה רפובליקת ויימר, לחברה טוטליטרית ואלימה נראה אי-רציונלי ולכן כזקוק להסברים פסיכולוגים. כפי שנראה, הסברים שמניחים שהתנהגותם של שחקנים חברתיים בתקופת הרייך השלישי הייתה אי-רציונלית נוגעים לא רק למחוללי ותומכי הנאיזם, אלא גם לקבוצות ויחידים אחרים: לנרדפים, למי שעמדו מהצד, ולמי שהעזו להציל יהודים. לגבי כולם נטען בשלב זה או אחר, שהתנהגותם אינה מציאותית, נוגדת את האינטרסים שלהם או סותרת את מה שהיה ניתן לצפות לאור תפיסת טבע האדם הרווחת.

נדון בהסברים אלו כניסיונות להציע פתרונות מדעים לשש תעלומות:

- 1) האם חברי ההנהגה הנאצית, ובראשם אדולף היטלר, שהאמינו בתורת גזע מפלצתית ומופרכת, והובילו לאורה מדיניות של השמדת המונים, יכולים להיחשב לאנשים שפויים?
  - 2) מהו סוד הכמיהה לסמכות, שגרמה להמוני גרמנים לוותר על זכויות דמוקרטיות ולהפוך את עצמם לנתינים צייתנים של משטר דיקטטורי?
  - 3) כיצד הפכו גרמנים ואירופאים אחרים לשותפים פעילים ברצח המונים, מבלי להרגיש אשמה או בושה (אפילו לא לאחר מעשה)?
  - 4) מדוע עמדו שכנים מהצד וצפו באדישות (או עצמו את עיניהם) כאשר מכריהם היהודים הפכו לקורבנות של רדיפה גזענית אלימה?
  - 5) מדוע הצילו אנשים אחרים יהודים מרדיפתם, למרות שהיו זרים מוחלטים, ולמרות שעל ידי מעשה זה הם סיכנו את חייהם וחיי בני משפחתם?
  - 6) מדוע הפכו יהודים רבים לנרדפים פאסיביים, שנכנעו לגורלם ללא התנגדות משמעותית, ויהודים אחרים בחרו לשים קץ לחייהם במקום להיאבק עליהם?
- כפי שנראה, הפתרונות שמומחי בריאות הנפש מציעים מזה כמעט תשעים שנה, כלומר מאז ראשית עליית המשטר הנאצי, עוסקים במניעים המודעים והלא מודעים של השחקנים השונים, ברגשות, בהשקפות, בדרכי חשיבה, במנגנונים נפשיים, בדימוי עצמי ודימויי האחר, ועוד. מטרת הסמינר אינה לגבש הסבר פסיכולוגי כולל או לקדם הסבר אחד על חשבון אחרים, אלא להעניק כלים אנליטיים להתמודדות ביקורתית עם ההסברים השונים. לשם כך, נעמיד את ההסברים בהקשריהם ההיסטוריים הרלוונטיים ונדון בתפיסות המדעיות, בגישות המחקריות הכלליות, ובמסגרות התאורטיות הספציפיות מתוכן צמחו. נתעמק בהנחות היסוד ובעולם המושגים שלהם, ונעקוב אחר ההיגיון הפנימי שמקשר ביניהם. נעסוק בין היתר

בשימוש בראיונות אישיים, בשאלונים ובמבחנים השלכתיים. נבדיל בין הסברים שמדגישים משתנים אישיותיים לבין אלו שמתמקדים בהקשרים החברתיים. נדון באפשרות של מחקר מעבדתי ובניסיון של אנשי בריאות הנפש להסיק מסקנות כלליות מתוך חוויותיהם האישיות עם רדיפה וכליאה תחת השלטון הנאצי. נעמוד על היתרונות והחסרונות המתודולוגיים של כל גישה ונלמד את המחלקות העיקריות שמאפיינות את המחקר הפסיכולוגי של הנאציזם מאז שנות השלושים של המאה העשרים ועד היום.

סופרות

The Holocaust in American Culture

ד"ר פולין-גלאי חנה

Though the Holocaust took place in Europe, it has had a distinctive impact on American culture—in literature, film, television and politics. Likewise, American culture continues to shape what the world thinks and feels about this European catastrophe. In this course, we will read works by authors such as John Hersey, Sylvia Plath, Hannah Arendt, Art Spiegelman, Philip Roth, Isaac Bashevis Singer and Jonathan Safran Foer. Films by Alfred Hitchcock, Fred Zinnemann, Steven Spielberg and Alan Pakula will open up questions about cinematic representation and the politics of Hollywood. Special attention will also be devoted to the analysis of video testimonies created in the United States.

"בא לי לצעוק אני פרוחה"? יוצרות במזרחית בספרות ובקולנוע

ד"ר הלפרן רוני

לפריחה של אסי דיין לא היה ראש למילים ארוכות. ליוצרות בנות הדור השני להגירה מזרחית העומדות במרכז הסמינריון יש ויש. אל מול הדימוי/גינאי של הפריחה עם הלקה הליפסטיק ושאר דאוויין שארבה לכמעט כל נערה מזרחית בדורן, הן מכוונות את עצמן בנרטיבים (ספרותיים או קולנועיים) עצמאיים, שגואלים אותן ואת אחיותיהן מאופני הייצוג הגזעניים. בטקסטים אמנותיים מורכבים הן מגדירות את זהותן ביחס לזיכרון ההגירה של הוריהן; לוכדות את הנוכחות המלנכולית של העבר והטראומה ההורית בחיי הדור השני; הן ממקמות את העלילה בעיקר במרחב הביתי כמטפורה וכממשות המסגירות את מחדלי הבית הלאומי; מניעות את העלילה על ציר היחס אם-בת, מציעות חשיפה לאובדנים הרשומים לנשים על פני הציר הזה והופכות את המעשה האמנותי לאתר של שיקום וטרנספורמציה פוליטית. נתרכז בעבודתן של היוצרות הבולטות בתרבות הישראלית שמתמודדות עם הסוגיה. בעיקר: רונית מטלון ודורית רביניאן (מהספרות), רונית אלקבץ וחנה אזולאי (מהקולנוע).

The Israeli-Palestinian Conflict - Two Points of View

Dr. Daphna Shraga

The course will examine selected international legal questions at the core of the Israeli-Palestinian conflict. It will place the legal debate in a historical-political context, and analyze the legal questions from two vantage points and two parallel, competing national narratives - an Israeli and Palestinian. The legal questions examined will include the origin and root causes of the conflict, the first Israeli-Arab war of 1948 - the War of Independence for the Jews and the Nakba for the Palestinians; the "birth" of the Palestinian refugee problem and the legal aspects of the "right of return", the legal status of the West Bank and the Gaza Strip (following the "disengagement"), the applicability of the laws of occupation and the Fourth Geneva Convention, in particular, the legality of settlements under international law, the right to self-determination, the Oslo Accords and the status of Palestine in the United Nations.

משפטי שואה - בין הוכחה להכחשה

עו"ד לויטן רחל

עקרונות שלטון החוק - שלטון החוק בגרמניה הנאצית.
תעמולה וחקיקה המאפשרות אפליה ורצח.
הדרך למשפטי נירנברג - משפטים בבריה"מ.
משפטי נירנברג ואמנת לונדון.
משפטים העוסקים בשואה לאחר המלחמה - אירופה, ישראל, ארה"ב ועוד - הלקח המשפטי.
הכחשת השואה, עיוות השואה - ההתמודדות.
שמירה על זיכרון השואה - החלטות בינלאומיות.

Nazi-Looted Art: Law and Provenance Research

פרופ' בילסקי ידידה ליאורה

For the first time in Israel, an academic course dedicated to the legal and historical issues of Nazi-looted art will take place. The course is a collaboration between TAU and University of Bonn, Germany. It will be attended by law, art-history and humanities students from Tel-Aviv University as well as from the University of Bonn in Germany.

Over 75 years have passed since the end of WWII and the issue of Nazi-looted art is still very much present and even growing. Museums and private owners worldwide and in Israel still hold artworks looted from Jews during the Holocaust which have not yet been restituted. In 1998 the Washington Conference set up principles for the restitution of artworks lost during the years 1933-1945. The course will review these principles and how they are implemented (or not) in several countries. The course will deal with two primary disciplines: provenance research and the legal framework for restitution.